

ร่างรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์
โครงการ... ประชาคมวิจัยเมืองตาก
TAK CIVIC NET RESERCH

โดย
นายวรเศรษฐ์ ทิอุด



บทที่ ๑

ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดตาก

สภาพทั่วไปของจังหวัดตาก

๑. ที่ตั้งและอาณาเขต

จังหวัดตาก ตั้งอยู่ภาคเหนือของประเทศไทย ห่างจากกรุงเทพฯ ๔๒๓ กม. มีเนื้อที่ประมาณ ๑๖,๕๐๖.๖๕๐ ตร.กม. หรือประมาณ ๑๐,๒๕๔.๑๕๖ ไร่

มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ จังหวัดแม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ ลำพูน และลำปาง
ทิศใต้	ติดต่อกับ จังหวัดอุทัยธานี และกาญจนบุรี
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ จังหวัดสุโขทัย กำแพงเพชร นครสวรรค์ และอุทัยธานี
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ ประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งประเทศไทย

๒. หน่วยการปกครอง

การปกครองแบ่งออกเป็น ๘ อำเภอ ๑ กิ่งอำเภอ ๖๓ ตำบล ๔๘๙ หมู่บ้าน ๑๓ เทศบาล และ ๕๗ องค์การบริหารส่วนตำบล ดังนี้

อำเภอ/กิ่งอำเภอ	ตำบล	หมู่บ้าน	เทศบาล	อบต.
๑. อำเภอเมืองตาก	๑๔	๘๘	๑	๑๐
๒. อำเภอสามเงา	๖	๔๓	๑	๖
๓. อำเภอบ้านตาก	๗	๖๕	๒	๗
๔. อำเภอแม่ระมาด	๖	๕๕	๒	๖
๕. อำเภอแม่สอด	๑๐	๗๗	๓	๙
๖. อำเภอท่าสองยาง	๖	๖๐	๑	๖
๗. อำเภออุ้มผาง	๖	๓๖	๑	๕
๘. อำเภอพบพระ	๕	๔๖	๑	๕
๙. กิ่งอำเภอวังเจ้า	๓	๒๐	๑	๓

๓. ฝน

ปริมาณน้ำฝนของจังหวัดตาก ระหว่างปี ๒๕๓๘ ถึง ๒๕๔๒ จะอยู่ในช่วง ๖๙๔.๖๐ มม. ถึง ๑๕๕๔.๓ มม. ฝนตกมากที่สุดในปี ๒๕๔๒ วัดได้ถึง ๑,๕๕๔.๓ มม. จำนวนวันฝนตก ๑๒๙ วัน ส่วนฝนตกน้อยที่สุดในปี ๒๕๔๐ วัดได้ ๖๙๔.๖๐ มม. จำนวนวันฝนตก ๗๖ วัน

๔. อุณหภูมิ

ในช่วงระหว่างปี ๒๕๓๘ ถึง ๒๕๔๒ จังหวัดตากมีอุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปี มีค่าอยู่ในช่วง ๒๗.๐๐ องศาเซลเซียส ถึง ๒๘.๘๐ องศาเซลเซียส อุณหภูมิต่ำสุดจะอยู่ในช่วง ๖.๐๐ องศาเซลเซียสถึง ๑๗.๙๐ องศาเซลเซียส โดยอุณหภูมิต่ำที่สุดวัดได้ ๖.๐๐ องศาเซลเซียส เมื่อปี ๒๕๔๒ และอุณหภูมิสูงสุดอยู่ในช่วง ๔๐.๑๐ องศาเซลเซียส ถึง ๔๓.๓๐ องศาเซลเซียส โดยอุณหภูมิสูงสุดวัดได้ ๔๓.๓๐ องศาเซลเซียส เมื่อปี ๒๕๔๑

๕. ป่าไม้

ในปี ๒๕๒๘ จังหวัดตากมีเนื้อที่ป่าไม้ ๗,๘๓๙,๓๗๕ ไร่ หรือประมาณ ๗๖.๔๕% ของเนื้อที่ทั้งหมดของจังหวัด เนื้อที่ป่าถูกทำลายไปเรื่อยๆ จนเหลือ ๗,๑๘๒,๕๖๒ ไร่ ในปี ๒๕๔๑ หรือประมาณ ๗๐.๐๕% ของเนื้อที่ทั้งหมดของจังหวัด ในปี ๒๕๓๐ มีป่าสงวนแห่งชาติ ๑๕ ป่า เนื้อที่ (ตามประกาศกฎกระทรวง) ๗,๕๖๗,๗๖๘ ไร่ คิดเป็น ๗๓.๘๐% ของเนื้อที่จังหวัด มีอุทยานแห่งชาติ ๖ แห่ง คือ อุทยานแห่งชาติลานสาง อุทยานแห่งชาติแม่ปิง อุทยานแห่งชาติตากสินมหาราช อุทยานแห่งชาติคลองวังเจ้า อุทยานแห่งชาติน้ำตกพาเจริญ อุทยานแห่งชาติแม่เมย และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ๕ แห่ง คือ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ตื่น เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอมก๋อย และ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยผาง

๖. แร่ธาตุ

ในปี ๒๕๔๒ จังหวัดตาก มีเหมืองแร่ที่มีสัมปทานและเปิดทำการแล้ว ๕๓ แห่ง คนงาน ๗๖๔ คน และมีรายได้จากค่าภาคหลวงแร่และค่าธรรมเนียมแร่รวม จำนวน ๓๕,๗๕๗,๘๐๓.๐๑ บาท เพิ่มขึ้นจากปี ๒๕๔๑ จำนวน ๑๒,๒๑๗,๙๙๕.๑๘ บาท หรือคิดเป็นร้อยละ ๓๔.๑๗ แร่ธาตุที่สำคัญ คือ แร่สังกะสี ปี ๒๕๔๒ ผลิตได้ ๑๘๑ เมตริกตัน มูลค่า ๑,๔๓๖.๒๔๑ นอกจากนี้ยังมีแร่ธาตุอื่นๆ คือ แร่โซเดียม เฟลด์สปาร์ หินปูนที่ใช้ในอุตสาหกรรมก่อสร้าง และลิกไนต์ เป็นต้น

สภาพทางการเมืองและการปกครอง

๑. ประชากร

ประชากร ณ วันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๔๒ รวมทั้งสิ้น ๔๘๔,๘๑๕ คน เป็นชาย ๒๔๖,๔๘๘ คน หญิง ๒๓๘,๓๒๗ คน สำหรับอำเภอที่มีประชากรมากที่สุด ได้แก่ อำเภอแม่สอด มีจำนวน ๑๐๔,๖๔๘ คน รองลงมาได้แก่ อำเภอเมืองตาก มีจำนวน ๙๘,๔๑๔ คน และอำเภอท่าสองยาง มีจำนวน ๕๙,๓๐๔ คน สำหรับอำเภอที่มีความหนาแน่นของประชากรมากที่สุด คือ กิ่งอำเภอวังเจ้า ๘๓ คน/ตร.กม. รองลงมาได้แก่ อำเภอเมืองตาก ๖๒ คน/ตร.กม. และอำเภอแม่สอด ๕๓ คน/ตร.กม.

ตารางแสดงจำนวนประชากร
แยกตามเพศ รายอำเภอ/กิ่งอำเภอ ลำดับตามจำนวนประชากร ปี ๒๕๔๒

อำเภอ	รวม	ชาย	หญิง
อ.แม่สอด	๑๐๔,๖๔๘	๕๒๙,๖๖	๕๑,๖๘๒
อ.เมืองตาก	๙๘,๔๑๔	๔๙,๔๒๔	๔๘,๙๙๐
อ.ท่าสองยาง	๕๙,๓๐๔	๓๐,๙๐๑	๒๘,๙๐๓
อ.พบพระ	๔๘,๐๕๑	๒๕,๒๕๑	๒๒,๘๑๐
อ.แม่ระมาด	๔๔,๔๐๒	๒๒,๖๐๗	๒๑,๗๙๕
อ.สามเงา	๓๔,๐๕๘	๑๖,๙๒๖	๑๗,๑๓๒
อ.บ้านตาก	๔๖,๗๓๖	๒๓,๑๗๖	๒๓,๕๖๐
กิ่ง อ.วังเจ้า	๒๗,๑๘๔	๑๓,๘๒๓	๑๓,๓๖๑
อ.อุ้มผาง	๒๒,๐๑๘	๑๑,๔๒๔	๑๐,๕๙๔
รวมทั้งจังหวัด	๔๘๔,๘๑๕	๒๔๖,๔๘๘	๒๓๘,๓๒๗

๒. โครงสร้างราชการ

๒.๑ โครงสร้างราชการบริหารส่วนภูมิภาคและท้องถิ่นในจังหวัด

๑) การจัดองค์กรราชการบริหารส่วนภูมิภาค มีหน่วยราชการที่อยู่ในความควบคุมดูแลของผู้ว่าราชการจังหวัด คือ ส่วนราชการต่าง ๆ ในระดับจังหวัดและอำเภอ

ส่วนราชการในระดับจังหวัดเป็นหน่วยงาน ๒ ลักษณะคือ หน่วยราชการบริหารส่วนภูมิภาคประจำจังหวัด และหน่วยราชการบริหารส่วนกลางในจังหวัด (ขึ้นตรงต่อส่วนกลาง)

- หน่วยราชการบริหารส่วนภูมิภาคประจำจังหวัดตาก มีทั้งสิ้น ๓๕ หน่วยงาน สังกัดกระทรวง มหาดไทย ๙ หน่วยงาน และสังกัดกระทรวง ทบวง กรมอื่น ๆ ๒๖ หน่วยงาน
- หน่วยราชการบริหารส่วนกลางในจังหวัด มีทั้งสิ้น ๖๔ หน่วยงาน สังกัดกระทรวง มหาดไทย ๘ หน่วยงาน สังกัดกระทรวง ทบวง กรมอื่น ๆ ๕๐ หน่วยงาน และหน่วยงานอิสระ ๖ หน่วยงาน

๒) การจัดองค์กรราชการบริหารส่วนท้องถิ่น มี ๓ รูปแบบ คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล

๒.๒ โครงสร้างการบริหารราชการของจังหวัด อำเภอ กิ่งอำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน

ตามพระราชบัญญัติระเบียบราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๓๔ (ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๐๘ ฉบับพิเศษ ตอน ๑๕๖ ลงวันที่ ๔ กันยายน ๒๕๓๔) ได้กำหนดให้มีการจัดระเบียบบริหารราชการ ส่วนภูมิภาค เป็นจังหวัดและอำเภอ

๑) จังหวัด มีฐานะเป็นนิติบุคคล การตั้ง ยุบ และเปลี่ยนแปลงเขตจังหวัด ให้ตราเป็นพระราชบัญญัติผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นหัวหน้าบังคับบัญชา ข้าราชการของหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งในและนอกสังกัด กระทรวงมหาดไทย

๒) อำเภอ เป็นหน่วยราชการบริหารรองจากจังหวัด การตั้ง ยุบ และเปลี่ยนแปลงเขตอำเภอ ให้ตราเป็นพระราชกฤษฎีกามีนายอำเภอเป็นหัวหน้าปกครองบังคับบัญชาข้าราชการในกิ่งอำเภอ และงานบริหารราชการของอำเภอ

๓) กิ่งอำเภอ เป็นส่วนของอำเภอ ตั้ง พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. ๒๕๕๗ มีปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอเป็นหัวหน้าปกครองบังคับบัญชาข้าราชการในกิ่งอำเภอ และงานบริหารราชการของ กิ่งอำเภอ

๔) ตำบลและหมู่บ้าน เป็นหน่วยการปกครองส่วนย่อยของอำเภอ หรือกิ่งอำเภอ ตั้งตาม พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. ๒๕๕๗ ตำบลจัดตั้งขึ้นโดยประกาศของกระทรวงมหาดไทย มีกำนันเป็นผู้รับผิดชอบตำบล ส่วนหมู่บ้านจัดตั้งโดยประกาศจังหวัด ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้รับผิดชอบหมู่บ้าน

๓. การเลือกตั้ง

จังหวัดตาก มีสิทธิการเลือกตั้ง ๕ ประเภท คือ สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกสภาจังหวัด สมาชิกสภาเทศบาล และสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ดังนี้

๑) การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา (๔ มีนาคม ๒๕๔๓) มีผู้มาใช้สิทธิร้อยละ ๖๙.๑๓ เป็นอันดับ - ของประเทศ มีบัตรเสียร้อยละ ๕.๖๖

๒) การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๓๙) มีผู้มาใช้สิทธิร้อยละ ๖๐.๕๗ เป็นอันดับ ๕๙ ของประเทศ มีบัตรเสีย ร้อยละ ๔.๔๑

๓) การเลือกตั้งสมาชิกสภาจังหวัด (พ.ศ. ๒๕๔๓) มีผู้มาใช้สิทธิร้อยละ ๕๙.๑๒ เป็นอันดับ - ของประเทศ มีบัตรเสียร้อยละ ๕.๔๙

๔) การเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาล (พ.ศ. ๒๕๓๘) มีผู้มาใช้สิทธิร้อยละ ๔๙.๓๑ เป็นอันดับที่ ๕๕ ของประเทศ มีบัตรเสีย ร้อยละ ๑๑.๕๒

๕) การเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล (พ.ศ. ๒๕๔๑) มีผู้มาใช้สิทธิร้อยละ ๕๕.๖๐ เป็นอันดับ ๖๗ ของประเทศ มีบัตรเสีย ร้อยละ ๓.๓๑

๖) การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในจังหวัดตาก เมื่อวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๓๙ สรุปผลการเลือกตั้ง ดังนี้ พื้นที่ที่มีการใช้สิทธิเลือกตั้งมากที่สุด คือ อำเภอพบพระ ร้อยละ ๖๖.๕๘ รองลงมา ได้แก่ อำเภอสากเหล็ก ร้อยละ ๖๖.๔๒ และอำเภออุ้มผาง ร้อยละ ๖๕.๙๕ พื้นที่ที่มีการใช้สิทธิเลือกตั้งน้อยที่สุด คือ อำเภอท่าสองยาง ร้อยละ ๔๙.๖๓

๗) การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา ในจังหวัดตาก เมื่อวันที่ ๔ มีนาคม ๒๕๔๓ สรุปผลการเลือกตั้ง ดังนี้ พื้นที่ที่มีการใช้สิทธิเลือกตั้งมากที่สุด คือ อำเภอแม่สอด ร้อยละ ๙๕.๙๕ รองลงมา ได้แก่ อำเภอเมืองตาก ร้อยละ ๙๓.๘๒ และอำเภอพบพระ ร้อยละ ๗๑.๓๙ พื้นที่ที่มีการใช้สิทธิเลือกตั้งน้อยที่สุด คือ อำเภอท่าสองยาง ร้อยละ ๖๒.๑๙

สภาพทางเศรษฐกิจ

๑. ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด

สภาพทางเศรษฐกิจของจังหวัดตาก ในปี ๒๕๔๐ พบว่า ประชากรมีรายได้เฉลี่ยต่อหัว ๓๙,๒๖๕ บาทต่อปี เป็นอันดับ - ของประเทศ โดยทั้งจังหวัดมีผลิตภัณฑ์มวลรวม ๑๓,๘๙๙.๖๙๙ ล้านบาทรายได้ส่วนใหญ่ขึ้นกับสาขาการเกษตรมากที่สุด ถึงร้อยละ ๒๑.๕๔ คิดเป็นมูลค่า ๒,๙๙๓.๒๖๗ ล้านบาท รองลงมาเป็นสาขาบริการร้อยละ ๑๓.๒๕ คิดเป็นมูลค่า ๑,๘๓๙.๔๗๔ ล้านบาท อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจร้อยละ - ๐.๔๐

๒. เงินฝากและสินเชื่อ

เงินฝากของจังหวัดตาก ในช่วงปี ๒๕๓๔-๒๕๔๒ พบว่ามีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยมีอัตราเพิ่มเฉลี่ยร้อยละ ๔.๖๐/ปี ยอดเงินสูงสุดในปี ๒๕๔๑ (๘.๓๖๙ พันล้านบาท) มีอัตราเพิ่มคิดเป็นร้อยละ ๓.๒๑ ยอดเงินต่ำสุดในปี ๒๕๓๔ (๖.๕๒๕ พันล้านบาท) มีอัตราเพิ่มคิดเป็นร้อยละ ๓๒.๔๘ ปี ๒๕๔๒ มียอดเงินฝาก ๙.๙๗๑ พันล้านบาท (ร้อยละ - ของประเทศ) เป็นอันดับที่ ๕๐ ของประเทศโดยในช่วงเดือนกันยายน มียอดเงินสูงสุด (๙.๔๔๓ พันล้านบาท) มีอัตราเพิ่มคิดเป็นร้อยละ ๑๓.๐๐

สินเชื่อในช่วงปี ๒๕๓๔-๒๕๔๒ มีแนวโน้มลดลง โดยมีอัตราลดลงเฉลี่ยร้อยละ ๓.๒๐ ต่อปี ยอดเงินสูงสุดในปี ๒๕๓๙ (๖.๖๑๙ พันล้านบาท) มีอัตราเพิ่มคิดเป็นร้อยละ ๑๕.๓๒ ยอดเงินต่ำสุดในปี ๒๕๔๒ (๔.๘๖๓ พันล้านบาท) มีอัตราลดลงคิดเป็นร้อยละ ๑๐.๖๔ ปี ๒๕๔๒ มียอดเงินสินเชื่อ ๔.๘๖๓ พันล้านบาท โดยในช่วงเดือนกันยายน มียอดเงินสูงสุด (๕.๕๓๕ พันล้านบาท) มีอัตราเพิ่มคิดเป็นร้อยละ ๑๑.๐๐

อัตราส่วนสินเชื่อต่อเงินฝาก ในปี ๒๕๔๒ ณ เดือนมกราคม มีอัตราส่วนสูงสุดคิดเป็นร้อยละ ๖๕.๐๐ ของเงินฝาก (มียอดเงินสินเชื่อ ๕.๔๐๙ พันล้านบาท และยอดเงินฝาก ๘.๔๑๓ พันล้านบาท) อัตราส่วนต่ำสุด ณ เดือนตุลาคม คิดเป็นร้อยละ ๕๔.๐๐ ของเงินฝาก (มียอดเงินสินเชื่อ ๔.๙๑๖ พันล้านบาท และยอดเงินฝาก ๙.๒๙๙ พันล้านบาท)

๓. สถานประกอบการและลูกจ้าง

ปี ๒๕๕๒ จังหวัดตาก มีจำนวนสถานประกอบการทั้งหมด ๑,๗๕๙ แห่ง เพิ่มขึ้น ๖๒ แห่ง หรือร้อยละ ๓.๖๘ จากปีที่แล้ว มีจำนวนลูกจ้างทั้งหมด ๒๒,๑๒๐ คน หรือร้อยละ ๑๗.๙๓ จากปีที่แล้ว

๔. ผู้สมัครงาน ตำแหน่งงานว่าง และการบรรจุงาน

ในปี ๒๕๕๒ จังหวัดตาก มีสถิติผู้สมัครงานทั้งสิ้น ๖,๖๒๙ คน ชาย ๑,๙๐๔ คน (๒๘.๗๒%) หญิง ๔,๗๒๕ คน (๗๑.๒๘%) เพิ่มขึ้นร้อยละ ๔๑๓.๔๘ เมื่อเทียบกับปีก่อน

ตำแหน่งงานว่างรวมทั้งสิ้น ๑๑,๘๘๕ ตำแหน่ง ชาย ๒,๑๖๔ ตำแหน่ง (๑๘.๒๑%) หญิง ๖,๒๘๓ ตำแหน่ง (๕๒.๘๖%) ไม่ระบุเพศ ๓,๔๓๘ ตำแหน่ง (๒๘.๙๓%) เพิ่มขึ้นร้อยละ ๖๕๐.๙๖ จากปีที่แล้ว

การบรรจุงานรวมทั้งสิ้น ๒,๒๘๙ คน ชาย ๕๒๕ คน (๒๒.๙๔%) หญิง ๑,๗๖๔ คน (๗๗.๐๖%) เพิ่มขึ้นร้อยละ ๘๓๐.๕๙ จากปีที่แล้ว โดยมีการบรรจุงานร้อยละ ๓๕.๕๓ ของผู้สมัครงาน และร้อยละ ๑๙.๒๖ ของตำแหน่งงานว่าง

๕. การใช้พื้นที่และการถือครองที่ดินทางการเกษตร

การใช้พื้นที่ จังหวัดตาก มีพื้นที่ทั้งหมด ๑๐,๒๕๔,๑๕๖ ไร่ จากข้อมูลปี ๒๕๓๘ ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ป่าไม้ (ที่มีสภาพเป็นป่า) ๗,๒๗๙,๙๖๔ ไร่ พื้นที่การเกษตร ๑,๙๑๒,๘๘๙ ไร่ (๑๐.๕๒%) ที่เหลือเป็นพื้นที่ป่าไม่ได้จำแนก ๑,๙๖๑,๘๘๙ ไร่ (๑๙.๕๖%)

การถือครองที่ดินทางการเกษตร ส่วนใหญ่พื้นที่เกษตร เป็นของเกษตรกรเอง ๘๕๕,๖๗๘ ไร่ (๗๙.๑๖%) และยังเป็นกรรมสิทธิ์ ของตนเองโดยสมบูรณ์ (ไม่ได้จำนอง/ขายฝาก) ๗๙๘,๔๒๒ ไร่ (๗๔.๗๔%) ได้จำนอง/ขายฝากไปแล้ว ๔๗,๒๕๖ ไร่ (๔.๔๒%) ที่เหลือเป็นพื้นที่ของคนอื่น ๒๒๒,๖๒๑ ไร่ (๒๐.๘๔%) ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ที่ทำฟรี ๑๑๘,๖๕๖ ไร่ (๑๑.๑๐%)

การออกเอกสารสิทธิ ปี ๒๕๕๒ มีพื้นที่ออกเอกสารสิทธิแล้ว ๕๒๕,๑๖๒ ไร่ (๕.๑๒% ของพื้นที่จังหวัด) เป็นเอกสารสิทธิประเภทโฉนด ๑๒๓,๙๓๐ ไร่ (๒๓.๖๐%) และเป็นเอกสารสิทธิอื่น (น.ส.๓ก. , น.ส.๓ และใบจอง) ๔๐๑,๒๓๒ ไร่ (๗๖.๔๐%)

๖. พืชเศรษฐกิจของจังหวัดตาก

พืชเศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัดตาก ที่มีการเพาะปลูกมาก ๓ ชนิด ได้แก่

๑) ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ จากสถิติการเพาะปลูกปี ๒๕๓๗-๒๕๔๑ พบว่า ปริมาณผลผลิตมีแนวโน้มไม่แน่นอน กล่าวคือ ในปี ๒๕๔๑ ผลิตได้ จำนวน ๑๕๘,๔๖๒ ตัน ลดลงจากปี ๒๕๔๐ เป็นจำนวน ๖,๖๖๑ ตัน

หรือลดลง ร้อยละ ๔.๐๓ โดยมีเนื้อที่เพาะปลูกในปี ๒๕๔๑ เป็นจำนวน ๓๖๒,๕๗๘ ไร่เพิ่มขึ้นจากปี ๒๕๔๐ เป็นจำนวน ๑๔,๕๐๐ ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ ๓.๘๔

๒) ข้าวนาปี จากสถิติการเพาะปลูกปี ๒๕๓๗-๒๕๔๑ พบว่า ปริมาณผลผลิตมีแนวโน้มไม่แน่นอน กล่าวคือ ในปี ๒๕๔๑ ผลิตได้ จำนวน ๙๓,๒๒๕ ตัน เพิ่มขึ้นจากปี ๒๕๔๐ เป็นจำนวน ๒๗ ตัน หรือคิดเป็นร้อยละ ๐.๐๒ โดยมีเนื้อที่เพาะปลูกในปี ๒๕๔๑ เป็นจำนวน ๒๕๓,๓๒๙ ไร่ เพิ่มขึ้นจากปี ๒๕๔๐ เป็นจำนวน ๕๑,๒๙๖ ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ ๒๕.๓๘

๓) ถั่วเหลือง จากสถิติการเพาะปลูกปี ๒๕๓๗-๒๕๔๑ พบว่า ปริมาณผลผลิตมีแนวโน้มไม่แน่นอน กล่าวคือ ในปี ๒๕๔๑ ผลิตได้ จำนวน ๓๑,๖๖๘ ตัน เพิ่มขึ้นจากปี ๒๕๔๐ เป็นจำนวน ๙,๖๘๗ ตัน หรือคิดเป็นร้อยละ ๔๔.๐๒ โดยมีเนื้อที่เพาะปลูกในปี ๒๕๔๑ เป็นจำนวน ๑๓๒,๕๑๖ ไร่ เพิ่มขึ้นจากปี ๒๕๔๐ เป็นจำนวน ๓๗,๕๗๕ ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ ๓๙.๕๗

๗. สหกรณ์ การรวมกลุ่มและแหล่งเงินทุนในท้องถิ่น

๑) สหกรณ์ ณ วันที่ ๑ มกราคม ๒๕๔๓ จังหวัดตาก มีสหกรณ์ทั้งสิ้น ๓๖ สหกรณ์ สมาชิก ๒๙,๒๙๓ คน เป็นสหกรณ์ภาคการเกษตร ๒๔ แห่ง (๖๖.๖๖%) สมาชิก ๑๘,๗๖๕ คน (๖๔.๐๖%) และเป็นสหกรณ์นอกภาคการเกษตร ๑๒ สหกรณ์ (๓๓.๓๓%) สมาชิก ๑๐,๕๒๘ คน (๓๕.๙๔%) ซึ่งจำแนกตามประเภท ดังนี้

สหกรณ์ภาคการเกษตร ๒๔ สหกรณ์ สมาชิก ๑๘,๗๖๕ คน

- | | | |
|------------------|-----------|------------------|
| - สหกรณ์การเกษตร | ๒๒ สหกรณ์ | สมาชิก ๑๔,๗๓๘ คน |
| - สหกรณ์นิคม | ๒ สหกรณ์ | สมาชิก ๔,๐๒๗ คน |

สหกรณ์นอกภาคการเกษตร ๑๒ สหกรณ์ สมาชิก ๑๐,๕๒๘ คน

- | | | |
|-------------------|----------|-----------------|
| - สหกรณ์ออมทรัพย์ | ๖ สหกรณ์ | สมาชิก ๘,๖๓๗ คน |
| - สหกรณ์ร้านค้า | ๓ สหกรณ์ | สมาชิก ๑,๓๘๓ คน |
| - สหกรณ์บริการ | ๓ สหกรณ์ | สมาชิก ๕๐๘ คน |

๒) การรวมกลุ่มและแหล่งเงินทุนในท้องถิ่น

กระทรวงมหาดไทยมุ่งพัฒนาชนบท เพื่อยกฐานะเศรษฐกิจ ของประชาชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยส่งเสริมการใช้แหล่งเงินทุนในท้องถิ่น สำหรับการประกอบอาชีพ พัฒนาการลงทุน การผลิตและการตลาด ตลอดจนการบริหารจัดการเชิงธุรกิจในหมู่บ้าน โดยรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือกัน ซึ่งได้ดำเนินการในจังหวัดตาก ดังนี้ (ข้อมูล เดือนมกราคม ๒๕๔๑)

- จัดตั้งกลุ่มอาชีพ ๑๔๖ กลุ่ม สมาชิก ๓,๐๒๖ คน
- จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ ๑๓๕ กลุ่ม สมาชิก ๑๑,๗๓๒ คน เงินสะสม ๒๘,๓๖๙,๘๖๕ บาท
- จัดตั้งศูนย์สาธิตการตลาดในเขตตำบล ๒๙ แห่ง

- จัดตั้งยู่ย้ง ๔ แห่ง (ข้อมูลเดือนมกราคม ๒๕๕๓)
- จัดตั้งธนาคารข้าว ๒๙ แห่ง

๘. ถนน

ในปี พ.ศ. ๒๕๕๒ จังหวัดตาก มีระยะทางถนนที่ก่อสร้างแล้วเสร็จ รวมทั้งสิ้น ๖๗๘.๘๕๓ กม. เป็นถนนในความรับผิดชอบของสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท ๕๖๐.๙๕๓ กม. และกรมโยธาธิการ ๑๑๗.๙๐๕ กม. ถนนดังกล่าวส่วนใหญ่เป็นถนนลาดยาง ๕๐๐.๐๐๘ กม. (๗๓.๖๕%) นอกนั้นเป็นถนนลูกรัง ๑๒๓.๗๓๒ กม. (๑๘.๒๓%) และคอนกรีต ๕๕.๑๑๓ กม. (๘.๑๒%)

๙. แหล่งน้ำ

๑) น้ำอุปโภคบริโภค

ปี ๒๕๕๐ จังหวัดตาก มีประชากรในเขตเมือง (เทศบาล, สุขาภิบาล) ๑๒๑,๒๑๘ คน และในเขตชนบท ๓๕๐,๓๗๘ คน มีความต้องการน้ำกินน้ำใช้ ในเขตเมืองและชนบทประมาณ ๒๔,๘๔๙,๖๙๐ ลิตร และ ๑๙,๕๑๘,๙๐๐ ลิตร

๒) น้ำเพื่อการเกษตร

แหล่งน้ำที่ประชาชนชาวจังหวัดตาก ใช้เพื่อการเกษตร ประกอบด้วย บ่อบาดาลส่วนตัว ๕,๓๘๘ บ่อ บ่อบาดาลสาธารณะ ๖๘๓ บ่อ และบ่อที่มีเครื่องสูบน้ำ ๒๒ แห่ง สระ ๑๘๑ แห่ง ฝายน้ำล้น ๒๑๐ แห่ง และคลองชลประทานส่งน้ำ ๔๖ แห่ง ซึ่งประชาชนมีการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำเหล่านี้ ๕๒,๕๒๖ ครัวเรือน ใช้ในฤดูแล้ง ๙,๒๗๙ ครัวเรือน ในพื้นที่ ๙๐,๓๙๘ ไร่

๓) ระบบน้ำประปา

จังหวัดตาก มีจำนวนหมู่บ้านที่มีน้ำประปาใช้ ๓๖๒ หมู่บ้าน ไม่มีน้ำประปาใช้ ๖๑ หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ ๘๕.๕๘ และ ๑๔.๔๒ ของหมู่บ้านทั้งหมด ตามลำดับ

ประปาในเขตเมือง ปี ๒๕๓๙ จังหวัดตากมีจำนวนที่ทำการประปา ๒ แห่ง ซึ่งจำหน่ายในเขตเทศบาล ๒ เขต จำนวนประชากร ๕๕,๘๐๐ คน และจำหน่ายน้ำในเขตสุขาภิบาล ๔ เขต จำนวนประชาชน ๓๙,๗๘๐ คน มีผู้ใช้น้ำ ๑๘,๐๓๓ ราย ปริมาณน้ำผลิต ๗,๙๐๑,๙๒๕ ลบ.ม. ปริมาณน้ำจำหน่าย ๔,๖๘๖,๒๒๓ ลบ.ม. และปริมาณสูญเสียร้อยละ ๔๐.๗๐

๔) แหล่งน้ำธรรมชาติ

จังหวัดตาก มีแหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญ คือ แม่น้ำปิง แม่น้ำวัง และคลองน้ำโจน มีแม่น้ำห้วย ลำธาร คลอง ๕๗๗ สาย ซึ่งในจำนวนนี้มีที่ใช้งานในฤดูแล้ง ๕๗๔ สาย มีหนอง บึง ๕๗ แห่ง ที่มีสภาพใช้งานได้ในฤดูแล้ง ๕๗ แห่ง มีน้ำพุน้ำซับ ๒๖ แห่ง ที่มีสภาพใช้งานได้ในฤดูแล้ง ๒๕ แห่ง และอื่นๆ ๓๙ แห่ง ที่มีสภาพใช้งานได้ในฤดูแล้ง ๓๙ แห่ง

๕) แหล่งน้ำชลประทาน

แหล่งน้ำชลประทานที่มีอยู่ภายในจังหวัด ประกอบด้วย แหล่งน้ำตามโครงการขนาดใหญ่ และขนาดกลางโครงการอื่นเนื่องมาจากพระราชดำริ โครงการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน และโครงการขนาดเล็ก ที่สร้างเสร็จแล้วถึงสิ้นปีงบประมาณ ๒๕๕๒ รวม ๑๐๑ โครงการ สามารถเก็บกักน้ำได้ ๑๘.๓๒๗ ล้าน ลูกบาศก์เมตร และมีพื้นที่ที่ได้รับประโยชน์จากโครงการ ๑๖๖,๕๓๐ ไร่ หรือร้อยละ ๑๕.๕๙ ของพื้นที่ถือครองทางการเกษตรของจังหวัด ๑,๐๖๘,๒๙๙ ไร่

๖) สถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้า

จนถึงสิ้นปีงบประมาณ ๒๕๕๐ กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน ได้ดำเนินการจัดตั้งสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าในจังหวัดตากแล้ว จำนวน ๑๙ สถานี พื้นที่โครงการ ๒๘,๓๐๐ ไร่ เพื่อประโยชน์ในด้านเกษตรกรรม และขจัดปัญหาความแห้งแล้งของพื้นที่ที่อยู่นอกเขตชลประทาน

๑๐. การไฟฟ้า

จังหวัดตาก มีจำนวนการไฟฟ้าทั้งหมด ๑๔ แห่ง กระแสไฟฟ้าที่ใช้ทั้งสิ้น ๑๑๔,๑๘๖,๑๑๐ หน่วย และมีจำนวนผู้ใช้ไฟฟ้าทั้งสิ้น ๘๒,๕๓๗ ราย

๑๑. โทรศัพท์

จังหวัดตาก ในปี ๒๕๕๒ มีจำนวนเลขหมายโทรศัพท์ทั้งสิ้น ๑๙,๕๒๐ หมายเลข เป็นเลขหมายที่มีผู้เช่า ๑๑,๑๒๙ หมายเลข ในจำนวนนี้ บ้าน เป็นประเภทของผู้เช่าหมายเลขมากที่สุด

๑๒. แหล่งท่องเที่ยว

จังหวัดตาก มีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ดังนี้

๑) แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน ได้แก่ ศาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช วัดพระบรมธาตุ ศาลเจ้าพะวอ วัดดอนแก้ว ศาลพ่อขุนสามชน เจดีย์ยุทธหัตถี ผาสามเงา ตรอกบ้านจีน เมืองเก่า ศาลหลักเมืองสี่มหาราช วัดมณีบรรพตวิหาร และวัดสี่ตลาราม

๒) แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและหัตถกรรม ได้แก่ ตลาดแม่เมย อ.แม่สอด ศูนย์พัฒนาและส่งเสริมชาวเขา จังหวัดตาก ร้านขายผลิตภัณฑ์ของชาวไทยภูเขา (ดอยมูเซอ)

๓) แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ ได้แก่ เขื่อนภูมิพล อุทยานแห่งชาติลานสาง น้ำตกธารารักษ์ หนองน้ำมณีบรรพต ถ้ำแม่อุตุ ดอยแม่ระเมิง น้ำตกนางครวญ น้ำตกพาเจริญ เนินพิศวง น้ำตกทีลอซู และพื้นที่ส่วนหนึ่งของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง (มรดกทางธรรมชาติของโลก) อยู่ในอำเภอยี่งอ น้ำตกสายรุ้ง ถ้ำตะไค้ปะปี อุโมงค์องคต และผาสามเงา

สภาพทางสังคม

๑. อาชญากรรม

จากการพิจารณากลุ่มความผิดในคดีอาชญากรรมและละเมิดชนวน ในรอบปี ๒๕๕๒ ของจังหวัดตาก มีคดีเกิดขึ้น ๖๔ ราย จับกุม ๓๓ ราย คิดเป็นคดีที่เกิดขึ้น ๑๓.๒๐ คดีต่อประชากรแสนคน เป็นจังหวัดที่มีอัตราคดีสูงเป็นอันดับ – ของประเทศ (ไม่รวมกรุงเทพมหานคร) สำหรับอำเภอที่มีคดีอาชญากรรมและละเมิดชนวนมากที่สุด คือ กิ่งอำเภอบางเจ้า ๒๕.๗๘ คดีต่อประชากรแสนคน รองลงมา ได้แก่ อำเภอแม่สอด ๑๘.๑๖ คดีต่อประชากรแสนคน ส่วนรายละเอียดของกลุ่มความผิดต่าง ๆ มีดังนี้

๒. ยาเสพติด

ในปี ๒๕๕๒ จังหวัดตาก การจับกุมคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ๒,๒๔๓ คดี และจับกุมผู้ต้องหาได้ ๒,๘๘๘ คน ประเภทยาเสพติดที่จับกุมได้มากที่สุด คือ แอมเฟตามีน (๗๖.๐๖%ของคดีทั้งหมด) รองลงมา คือฝิ่น (๑๖.๖๗%ของคดีทั้งหมด)

๓. การศึกษา

ในปี ๒๕๕๒ จังหวัดตาก มีสถานศึกษารวมทั้งสิ้น ๔๕๕ แห่ง มีครู/อาจารย์ ๔,๒๐๙ คน และนักเรียน นิสิต นักศึกษา ๘๙,๘๒๕ คน ซึ่งอัตราส่วน ครู/อาจารย์ ต่อนักเรียน นิสิต นักศึกษา เป็น ๑:๒๑ โดยแยกการศึกษาออกเป็น ๒ ระบบ ดังนี้

๑) การศึกษาในระบบโรงเรียน มีสถานศึกษา ๓๗๐ แห่ง ครู/อาจารย์ ๔,๑๖๓ คน นักเรียน นิสิต นักศึกษา ๘๖,๕๑๓ คน คิดเป็นอัตราส่วนครู/อาจารย์ ต่อนักเรียน นิสิต นักศึกษา เป็น ๑:๒๑

๒) การศึกษานอกระบบโรงเรียน มีสถานศึกษา ๘๕ แห่ง ครู/อาจารย์ ๔๖ คน นักเรียน นิสิต นักศึกษา ๓,๓๑๒ คน คิดเป็นอัตราส่วนครู/อาจารย์ ต่อนักเรียน นิสิต นักศึกษา เป็น ๑:๗๒

จากข้อมูล จปฐ. ปี ๒๕๕๒ พบว่า จังหวัดตาก มีเด็กในชนบทอายุครบเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับ ๔๐,๕๐๙ คน ได้เข้าเรียน ๓๗,๑๐๙ คน (๙๑.๖๑%) ซึ่งไม่ผ่านเกณฑ์ จปฐ. ที่กำหนดไว้ (กำหนด ๑๐๐%) และมีเด็กจบการศึกษาภาคบังคับ ๖,๘๒๔ คน ได้เรียนต่อระดับมัธยม ๕,๘๙๓ คน (๘๖.๓๖%) ซึ่งไม่ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ (กำหนด ๙๘%)

และจากข้อมูลการสำรวจโนประชากรและการเคหะ ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี ๒๕๑๓, ๒๕๒๓, ๒๕๓๓ พบว่า ประชากรอายุ ๖ ปีขึ้นไปมีแนวโน้มอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ร้อยละ ๖๖.๕๘ (๙๘,๒๔๖ คน) ในปี ๒๕๑๓ เป็นร้อยละ ๗๙.๓๓ (๒๓๕,๙๕๙ คน) ในปี ๒๕๓๓ ในขณะที่มีผู้อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ร้อยละ ๒๐.๖๗ (๖๑,๔๙๙ คน)

ส่วนระดับการศึกษาของประชากรอายุ ๖ ปีขึ้นไป มีแนวโน้มได้รับการศึกษาในระบบโรงเรียนมากขึ้น โดยเพิ่มขึ้นจากร้อยละ ๕๙.๒๙ (๑๐๒,๔๖๐ คน) ในปี ๒๕๑๓ เป็นร้อยละ ๗๒.๗๔ (๒๑๗,๕๒๒ คน) ปี

๒๕๓๓ โดยประชากร ส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาระดับประถมศึกษา แต่มีแนวโน้มว่าประชากรจะมีการศึกษาสูงขึ้นในปี ๒๕๓๓ ประชากรได้รับการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย ร้อยละ ๓.๘๕ (๘,๓๖๑ คน) ระดับมัธยมศึกษา ร้อยละ ๑๓.๕๗ (๒๙,๕๑๑ คน) ระดับประถมศึกษา ร้อยละ ๘๒.๓๘ (๑๗๙,๑๒๓ คน) และการศึกษาอื่น ร้อยละ ๐.๒๐ (๔๒๗ คน) รวมทั้งไม่ได้รับการศึกษา ร้อยละ ๒๖.๕๘ (๗๙,๔๖๒ คน)

๔. ศาสนา

ในปี ๒๕๔๒ จังหวัดตาก มีพุทธศาสนิกชน ๔๓๒,๓๘๑ คน (ร้อยละ ๙๑.๕๙%) จำนวนวัด ๓๒๔ แห่ง อิสลามิกชน ๗,๓๒๙ คน (ร้อยละ ๑.๕๕%) จำนวนมัสยิด ๓ แห่ง คริสต์ศาสนิกชน ๓๒,๒๙๖ คน (ร้อยละ ๖.๘๔%) จำนวนโบสถ์ ๒๑ แห่ง และอื่น ๆ ๑๐๘ คน (ร้อยละ ๐.๐๒%)

๕. ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และการละเล่นพื้นเมืองประจำจังหวัดตาก

จังหวัดตาก มีขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และการละเล่นพื้นเมืองที่สำคัญ ที่นิยมปฏิบัติ สืบทอดกันมาแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน คือ

๑) งานลอยกระทงสาย จังหวัดตาก ได้จัดให้มีการลอยกระทงสาย เป็นประจำทุกปี ในงาน ประเพณีลอยกระทงซึ่งเทศกาลได้กำหนดขึ้น ณ ริมฝั่งแม่น้ำปิง โดยได้รับความร่วมมือจากศรัทธาวัตรของหมู่บ้าน มาแข่งขันกัน

๒) งานประเพณีขึ้นธาตุเดือนเก้า จัดที่อำเภอบ้านตาก ในวันขึ้น ๑๔-๑๕ ค่ำ เดือนเก้าเหนือ ซึ่งตรงกับเดือนเจ็ดไทย เป็นประเพณีที่ปฏิบัติกันมาแต่โบราณของชาวล้านนา โดยจะเดินทางขึ้นไปนมัสการพระบรมธาตุ นำต้นเงินและผ้าป่า พร้อมทั้งขบวน ซึ่งประกอบด้วยต้นเงิน นาบ ผ้าหม่องค์พระบรมธาตุแห่ขึ้นไปยังวัดพระบรมธาตุและจะไปบวงสรวงเจดีย์ยุทธหัตถี ซึ่งเป็นเจดีย์ที่พ่อขุนรามคำแหงได้สร้างไว้ในคราวที่ทำสงครามยุทธหัตถีชนะขุนสามชนเจ้าเมืองจอด

๓) ประเพณีกินวอ จะจัดระหว่างเทศกาลตรุษจีน ประมาณเดือนกุมภาพันธ์ จัดเป็นประเพณีงานขึ้นปีใหม่ของลื้อ จะมีการชนไหว้ผีทั้งสอง คือ ผีหลวง เป็นผีประจำดอย และผีเหมือง เป็นผีประจำหมู่บ้าน

๖. การพัฒนาชุมชน

กระทรวงมหาดไทยให้ความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชน เพื่อส่งเสริมและยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนให้สูงขึ้นทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการปกครอง โดยให้การศึกษาและพัฒนาขบวนการเรียนรู้ของประชาชน พัฒนางองค์กรอาสา และผู้นำท้องถิ่น พัฒนาระบบ รูปแบบ และวิธีพัฒนาชุมชน ซึ่งได้ดำเนินการในจังหวัดตาก ดังนี้ (ข้อมูลเดือนมกราคม ๒๕๔๒)

๑) จัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็ก ๔๐ แห่ง มีเด็กเล็กที่เข้ารับการอบรมเลี้ยงดู ๓,๐๐๙ คนและเด็กเล็กที่ได้รับการพัฒนานอกศูนย์ (ไม่มีข้อมูล) คน

๒) จัดตั้งศูนย์เยาวชนตำบล ๕๘ แห่ง

บทที่ ๒

ภาพรวมและปัญหาด้านต่าง ๆ ของจังหวัดตาก

ภาพรวมและปัญหาด้านเศรษฐกิจ :

ผลิตภัณฑ์มวลรวมของเศรษฐกิจทุกสาขาของจังหวัดตากมีความสำคัญลำดับที่ ๕ (ลำดับสุดท้าย) เมื่อเทียบกับจังหวัดในภาคเหนือตอนบน ๙ จังหวัด (อยู่ในกลุ่มเดียวกับลำพูน) ทั้งนี้เพราะตากไม่ได้มีการค้าและการลงทุนที่เด่นชัด อำเภอบ้านตากมีบทบาทด้านเศรษฐกิจที่โดดเด่นและมีค่าเฉลี่ยด้านเศรษฐกิจสูงกว่าอำเภออื่นๆ ของจังหวัดเป็นอย่างทากได้แก่ อำเภอแม่สอด ซึ่งมีการค้าขายบริเวณชายแดนและการค้าขายผ่านตอนกัยประเทศเมียนมาร์ที่เมียวดี และมีการต่อเชื่อมไปยังเมืองหงสาวดี (พะโล) และลำปาง โดยมีระยะทางถึงลำปางประมาณ ๔๒๐ กม.

ในอดีตก่อนที่จะเกิดวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจเมื่อปี ๒๕๔๐ เศรษฐกิจการค้าที่อำเภอแม่สอดกับเมียนมาร์ อยู่ในสภาพค่อนข้างดีมาก แต่ผลกระทบของวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจได้ทำให้การค้าขายซบเซาลงรวมทั้งการท่องเที่ยวผ่านแดนด้วย ประกอบกับความไม่แน่นอนของนโยบายประเทศเมียนมาร์ เช่น การปิด-เปิดพรมแดนและระบบศุลกากรและการผ่านแดนที่ยังไม่เป็นสากล ทำให้การค้าขายและการท่องเที่ยวผ่านแดนตกลงอย่างมาก รวมทั้งพ่อค้าและนักลงทุนที่อำเภอแม่สอดมีความวิตกกังวลและขาดความเชื่อมั่นในการลงทุนทางธุรกิจที่เกี่ยวข้อง

ปัญหานี้แม้จะต้องใช้เวลาในระยะปานกลางหรือระยะยาวในการแก้ไขก็ตาม แต่ทางฝ่ายไทยทั้งโดยภาครัฐและภาคเอกชนควรริบเร่งเสริมสร้างสัมพันธไมตรีกับเมียนมาร์ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติเพื่อให้มีการผ่อนปรนด้านการค้าในระยะสั้นไปก่อน ทั้งนี้เพราะเมียนมาร์มีศักยภาพสูงที่จะเป็นคู่ค้าที่สำคัญของไทย และยังต้องการสินค้าคุณภาพดีจากไทยเป็นอย่างมาก รวมทั้งสินค้าอุปโภคบริโภคด้วย

ส่วนการแก้ไขในระยะปานกลางและระยะยาว ได้แก่ การปรับปรุงแนวทางการพัฒนาความร่วมมือในลักษณะเส้นทางเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจ (Economic Corridor) ซึ่งเป็นกลไกที่สำคัญในการแก้ไขกฎระเบียบและการอำนวยความสะดวกด้านการค้าให้เกิดเป็นอุปสรรคโดยเร็ว รวมทั้งความพยายามในการที่จะให้เมียนมาร์เข้าเป็นสมาชิกองค์การ อาเซียน ซึ่งนอกจากเมียนมาร์จะต้องดำเนินการต่างๆ ให้เป็นสากลอันเป็นที่ยอมรับของนานาชาติแล้ว ก็จะต้องจัดระบบการเข้าเมืองให้เป็นระบบสากลยิ่งขึ้น รวมถึงการเปิดการค้าเสรีและการค้าผ่านแดนที่เป็นสากลด้วย ซึ่งทำให้ศักยภาพทางการค้าและการท่องเที่ยวผ่านแดนระหว่างไทยกับเมียนมาร์สูงขึ้นและสามารถพัฒนาให้เป็นจริงขึ้นมาได้

ภาพรวมและปัญหาด้านการเกษตร :

สาขาการเกษตรถือว่ามีความสำคัญลำดับที่ ๑ สำหรับจังหวัดตากเมื่อเทียบกับเศรษฐกิจอื่นๆ อย่างไรก็ตามข้าวมีความสำคัญไม่มากเพราะมีพื้นที่ที่เหมาะสมในการเพาะปลูก ประกอบกับพื้นที่ส่วนใหญ่เป็น

ที่ราบสูงและที่สูงทำให้มีการพัฒนาระบบชลประทานได้ไม่มากอำเภอทางซีกตะวันออกของเทือกเขื่อนองชัยมีศักยภาพในการปลูกข้าวสูงกว่าทางซีกตะวันตก และมีศักยภาพที่จะปลูกข้าวต่อไป แต่ประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำ ดังนั้นการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กและขนาดกลางจึงมีความสำคัญต่อการปลูกข้าวและพืชผักในที่ทางฝั่งตะวันออกของจังหวัดตาก

จังหวัดตากมีศักยภาพที่จะพัฒนาการปลูกข้าวหอมมะลิเพื่อส่งออกโดยมีเนื้อที่มากกว่า ๑ แสนไร่ ด้วยเหตุนี้การแก้ไขปัญหาระงคว่นสำหรับการปลูกข้าวหอมมะลิ ซึ่งได้แก่การเสริมการปลูกข้าวดังกล่าวและการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กหรือขนาดกลางเพื่อให้สามารถจัดทำระบบชลประทานสนับสนุนการปลูกข้าวหอมมะลิได้มากขึ้น

ปัจจุบันอำเภอทางซีกตะวันออกมีการเสริมการปลูกส้มโอ ส้มจี๊ด ลำไย และไม้ผลอื่นๆ ส้มโอและลำไยนับว่ามีศักยภาพดีพอสมควร ซึ่งจะเป็นการทดแทนการปลูกพืชไร่ด้วยการปลูกไม้ผลเพื่อการสูญเสียความอุดมสมบูรณ์ของดิน ส่วนในพื้นที่ทางทางซีกตะวันตกการปลูกข้าวโพดและพืชไร่ เช่นถั่วเหลือง ได้ทำให้เกิดปัญหาการชะล้างหน้าดินที่อุดมสมบูรณ์ และส่งผลให้อัตรามลผลิตของพืชไร่ต่างๆ ตกลง ต้องใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ช่วยเป็นอย่างมาก ก่อให้เกิดภาวะการปนเปื้อนของสารเคมี ปัจจุบันได้มีการนำไม้ผลหรือไม้ยืนต้น เช่น ลำไย มะคาเดเมีย และกาแฟพันธุ์อาราบิกามาปลูก ซึ่งพบว่าจะเริ่มให้ผลดี อย่างไรก็ตามการดำเนินการด้วยการส่งเสริมการเกษตร การให้ความรู้ความเข้าใจในวิธีเพาะปลูกและการเก็บรักษามลผลิตตลอดจนการสนับสนุนด้านการเกษตรยังทำได้น้อย จึงควรที่จะมีการปรับปรุงทางด้านนี้เป็นการเร่งด่วนเพื่อให้เกิดผลดี โดยไม่ส่งเสริมให้มีการปลูกมากเกินไป หรือไม่ให้ทำการเพาะปลูกพืชที่มีผลเสียทรัพยากรดินมากเกินไป

อำเภอทางซีกตะวันตกมีพืชที่สำคัญ ได้แก่ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์และถั่วเหลือง นอกจากนี้ก็มีศักยภาพสูงในการเพาะปลูกพืชผักต่างๆ เช่น ผักกาดขาวปลี กะหล่ำปลี และผักกาดเขียวปลี เป็นต้น ซึ่งนับว่าเป็นแหล่งผลิตที่สำคัญของประเทศ โดยมีจังหวัดต่างๆ รวมทั้ง กทม.เป็นตลาดรับซื้อ นอกจากนี้ก็ยังมีมันฝรั่ง ซึ่งเป็นแหล่งที่ผลิตสำคัญมากเช่นกัน แต่การปลูกพืชผักเหล่านี้มีปัญหาโรคและแมลงศัตรูพืช ทำให้เกษตรกรต้องใช้สารปราบศัตรูพืชกันมากและมักจะใช้กันเกินกว่าความจำเป็น ทำให้เกิดมลภาวะและมีผลเสียต่อสุขภาพอนามัยของผู้บริโภค สำหรับมันฝรั่งนั้นได้ก็ประสบปัญหาโรคไส้เดือนรากฝอย (Nematode) ทำให้คุณภาพไม่ดี บางครั้งทำให้รากคดงอหรือถูกปฏิเสธการรับซื้อ การแก้ไขปัญหาดังกล่าวนี้นั้นระยะสั้นและปานกลางก็คือ การส่งเสริมการเกษตร การวิเคราะห์วิจัยวิธีการใช้ปุ๋ยอินทรีย์และการควบคุมโรคและแมลงศัตรูพืชที่เหมาะสมโดยการลดปริมาณการใช้สารเคมีลง รวมถึงการปลูกพืชหมุนเวียนเพื่อตัดตอนการแพร่ระบาดของโรคใบด่าง เป็นต้น นอกจากนี้ก็ศึกษาด้านการตลาดผลผลิตต่างๆ และการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อรองรับผลผลิตการเกษตรเหล่านี้ให้เกิดมูลค่าเพิ่มและเป็นที่ยอมรับผลผลิตได้มากยิ่งขึ้น

ปัจจุบันการเลี้ยงโคนมและโคนเนื้อโดยใช้สายพันธุ์ที่ดียังไม่ได้มีการพัฒนาในจังหวัดตาก โคนเนื้อแม้จะมีการเลี้ยงจำนวนมากแต่ก็เป็นการเลี้ยงแบบตามยถากรรม อีกทั้งมีการลักลอบนำเข้าโคเข้ามาจากประเทศเมียนมาร์ด้วย อย่างไรก็ตามมีพื้นที่ที่มีศักยภาพในการปลูกหญ้าเพื่อเลี้ยงโคในบริเวณทางซีกตะวันตก แต่เกษตรกรยังไม่ได้ให้ความสนใจการเลี้ยงโคมากนักเพราะสนใจที่จะปลูกพืชไร่ ไม้ผลและพืชผักมากกว่า ดังนั้นควรส่งเสริม

การเลี้ยงโคนมด้วยเพราะมีศักยภาพดีพอสมควร แต่ในปัจจุบันนอกจากยังไม่มีการพัฒนาหญ้าเลี้ยงสัตว์ ยังมีปัญหาการขาดแคลนน้ำซึ่งต้องแก้ไขด่วน

สำหรับในระยะยาวควรมีการศึกษาศักยภาพของการเพาะปลูกและการปศุสัตว์ของจังหวัดตาก โดยรวมอย่างแท้จริง โดยทำการศึกษาความเหมาะสมของดินและแหล่งน้ำตลอดจนตลาดผลผลิตการเกษตร ประเภทต่างๆ ในระยะปานกลางและระยะยาว ควรส่งเสริมการปลูกไม้ยืนต้นและไม้ผลแทนพืชไร่บางชนิด เช่น ข้าวโพดและถั่วเหลืองหากพบว่ามีตลาดเพียงพอ นอกจากนี้ควรพิจารณาการปลูกพืชและการเลี้ยงสัตว์โคนม และโคเนื้อเพื่อเป็นวัตถุดิบสำหรับโรงงานอุตสาหกรรมเพราะคาดว่าจะมีศักยภาพของการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกไปยังเมียนมาร์เพียงพอ สิ่งที่สำคัญมากประการหนึ่งคือการส่งเสริมการเกษตรเรื่องการอนุรักษ์ดิน การใช้ปุ๋ยและการใช้สารปราบศัตรูพืชที่เหมาะสม เป็นต้น ซึ่งจะต้องทำอย่างจริงจังมากขึ้น

ภาพรวมและปัญหาด้านอุตสาหกรรม การลงทุนและการค้า :

การค้าและการลงทุนในจังหวัดตากมีความสำคัญต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดไม่มากนัก ทั้งนี้ก็เพราะไม่มีกิจกรรมการค้าและการลงทุนที่สำคัญเป็นพิเศษและจังหวัดตากไม่ใช่ศูนย์กลางทางการค้าและการลงทุนเมื่อเทียบกับจังหวัดนครสวรรค์ แต่ตากเป็นทางผ่านของการเดินทางไปยังภาคเหนือและกลาง ซึ่งทำหน้าที่เป็นจุดหยุดพักเท่านั้น การลงทุนและการค้าตลอดจนการบริการของจังหวัดตากมีลักษณะเช่นเดียวกับที่ได้อธิบายมาแล้วในภาพรวมและปัญหาด้านเศรษฐกิจ นั่นคือมีความสำคัญไม่มากนัก นอกจากการขายส่งและขายปลีกสินค้าเท่านั้นที่นับว่าสำคัญ โดยเฉพาะการขายสินค้าการเกษตร อีกทั้งการค้าและการลงทุนก็มักจะพึ่งพาการค้าผ่านแดนเมียนมาร์ผ่านอำเภอแม่สอด ดังนั้นปัญหาชนเขาของการค้าดังกล่าวมีผลกระทบต่อการค้าและการลงทุนที่สำคัญของจังหวัดตากโดยรวมด้วย แนวทางการแก้ไขการค้าและการลงทุนในระยะสั้นและระยะยาวจะเป็นเช่นเดียวกับที่ได้อธิบายแล้วในภาพรวมและปัญหาด้านเศรษฐกิจ

อุตสาหกรรมในจังหวัดตากมีการพัฒนาระดับปานกลางเมื่อเทียบกับจังหวัดมในภาคเหนือตอนบน โดยในปี พ.ศ. ๒๕๓๙ มีจำนวนโรงงานเป็นลำดับที่ ๔ มีปริมาณเงินลงทุนเป็นลำดับที่ ๒ และจำนวนแรงงานลำดับที่ ๔ แต่มีอัตราการเจริญเติบโตของ GPP สาขาอุตสาหกรรมอยู่ลำดับสุดท้าย ตากได้มีการพัฒนาอุตสาหกรรมเสื้อผ้าสำเร็จรูป การแปรรูปหินแกรนิตและอุตสาหกรรมการเกษตร ปัจจุบันมีอุตสาหกรรมหน่อไม้กระป๋องโดยใช้หน่อไม้ธรรมชาติเป็นสำคัญ ส่วนอุตสาหกรรมผักและผลไม้กระป๋องที่อำเภอแม่สอด ซึ่งเคยพัฒนามาแล้วและมีวัตถุประสงค์เพื่อการส่งออกไปยังเมียนมาร์ก็ประสบปัญหาความไม่แน่นอนของตลาดในเมียนมาร์ดังได้กล่าวมาแล้วทำให้กิจการซบเซาลงไป แต่ก็มีอุตสาหกรรมประเภทอื่นๆ บ้าง เช่น อุตสาหกรรมอาหารสำเร็จรูปและอุตสาหกรรมรองเท้า ซึ่งพัฒนายังไม่มากนัก เนื่องจากปัญหาการขนส่งแม้มีปัญหาการตลาด อย่างไรก็ตามปัญหาการแปรรูปสินค้าเกษตร โดยเฉพาะในอำเภอทางทิศตะวันตกของเทือกเขาถนนธงชัยมีศักยภาพสูงพอสมควรเนื่องจากวัตถุดิบหลายชนิดในปริมาณที่มากพอ ประกอบกับมีแรงงานราคาถูกจากประเทศเมียนมาร์จำนวนมาก ในอนาคตระยะปานกลางและระยะยาวคาดว่าจังหวัดตากจะมีศักยภาพที่จะพัฒนาอุตสาหกรรมประเภทเครื่องอุปโภคบริโภคค่อนข้างสูงหากมีการเปิดตลาดที่สำคัญอย่างถาวรและการดำเนินการเกี่ยวกับการค้าและการลงทุนอย่างเป็นเสรีในประเทศเมียนมาร์ ซึ่งจะเป็นตลาดที่สำคัญเพราะอยู่พื้นที่ทางฝั่งตะวันตกของตากอยู่

ห่างจากเมืองหลวงเมืองหงสาวดีและเมืองร่างกุ้งไม่มากนัก ด้วยเหตุนี้ข้อเสนอแนะเพื่อการแก้ไขปัญหาด้านการพัฒนาอุตสาหกรรมการส่งออกก็จะเป็นเช่นเดียวกับที่เสนอในภาพรวมและปัญหาด้านเศรษฐกิจ

ภาพรวมและปัญหาด้านการบริการและการท่องเที่ยว :

เมื่อพิจารณาสภาพปัจจุบันการท่องเที่ยวในจังหวัดเดียวในจังหวัดตากในแง่ของจำนวนนักท่องเที่ยว อัตราการเพิ่มและมูลค่าในผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด จะเห็นว่ามีความสำคัญไม่มากนัก ทั้งนี้เนื่องจากขาดแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญหรือมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพแต่ยังไม่มีการพัฒนาเท่าที่ควร ส่วนสาขาบริการนั้นเนื่องจากจังหวัดตากเป็นทางผ่านระหว่างภาคเหนือตอนบนและภาคเหนือตอนล่าง และภาคกลางรวมถึงภาคตะวันตกเฉียงเหนือ ดังนั้นจึงเป็นจุดพักของผู้เดินทางและนักท่องเที่ยว ตากจึงได้รับประโยชน์ด้านการบริการที่เกี่ยวข้อง เช่นกิจการโรงแรมและกิจการร้านอาหาร อย่างไรก็ตามความสำคัญด้านนี้โดยรวมก็ยังไม่มากนัก

ปัญหาการท่องเที่ยวในจังหวัดตาก นอกจากจะขาดแคลนแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงแล้ว แม่น้ำปิงซึ่งไหลผ่านตัวเมืองก็ตื้นเขินเนื่องจากการเก็บกักน้ำในอ่างเก็บน้ำภูมิพล ทำให้ความสวยงามและกิจกรรมทางน้ำ (เช่น การล่องว่ยนน้ำ) ได้รับผลกระทบบ้างรวมถึงในช่วงเทศกาลสงกรานต์ การก่อสร้างทางหลวงหมายเลข ๑ (พหลโยธิน) มีความล่าช้ามาก เพราะทำมานานกว่า ๒ ปี แต่ยังไม่แล้วเสร็จ แม้จะไม่เป็นอุปสรรคโดยตรงต่อการเดินทาง แต่ก็นับว่าทำความเดือดร้อนรำคาญให้แก่ผู้อยู่อาศัยและนักท่องเที่ยว ซึ่งทางการควรเร่งรัดให้แล้วเสร็จโดยเร็ว

สำหรับในเขตอำเภอทางทิศตะวันตก พบว่าแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพพอควรในอำเภอแม่สอด อุ่มผาง แม่ระมาดและท่าสองยาง แต่กระนั้นจำนวนนักท่องเที่ยวก็ยังไม่สูงนัก ปัญหาส่วนหนึ่งเป็นเพราะแหล่งท่องเที่ยวเหล่านั้น โดยเฉพาะทางหลวงหมายเลข ๑๐๘๕ ระหว่างอำเภอแม่สอดและอำเภออุมผาง มีความแคบ สภาพผิวการจราจรไม่ดี และมีโค้งหลายโค้งที่เป็นอันตราย สำหรับทางหลวงหมายเลข ๑๐๙๐ ที่เชื่อมอำเภอแม่สอดกับแม่ระมาดและท่าสองยางยังมีความแคบ สภาพผิวจราจรไม่ดี อีกทั้งมีปัญหาความปลอดภัยจากการจีป่วนอีกด้วย ทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวไม่สูงเท่าที่ควร แม้จะมีแหล่งท่องเที่ยวหลายแห่งที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้เป็นอย่างดี

อนึ่งศักยภาพของการท่องเที่ยวผ่านแดนระหว่างอำเภอแม่สอดกับเมียวดีของเมียนมาร์ก็มีสูงพอควร แต่ได้ซบเซาไปเนื่องจากปัญหาความปลอดภัยและความไม่แน่นอนเรื่องการปิด-เปิดพรมแดนของเมียนมาร์ นอกจากนี้กฎระเบียบการผ่านแดนและความสะดวกสบายของนักท่องเที่ยวไทยในเมียนมาร์ก็ยังไม่ค่อยดีนัก อีกทั้งเส้นทางระหว่างเมียวดีกับหงสาวดียังอยู่ในสภาพไม่ดี บางส่วนยังไม่ได้ลาดยางและเดินทางลำบากและแม้ส่วนใหญ่จะลาดยางแล้วแต่เป็นถนนที่มีการจราจรช่วงทางเดียว จะต้องเดินทางไป ๑ วัน กลับการเดินทางกลับอีก ๑ วัน ทำให้ไม่สะดวกสำหรับการสัญจรไปมาของนักท่องเที่ยวและผู้ทำธุรกิจการค้า

สำหรับทางหลวงหมายเลข ๑๐๕ จากจังหวัดตากไปยังอำเภอแม่สอดและแม่น้ำเมย ปัจจุบันมีทางโค้งหลายแห่งและไหล่ทางแคบ รถที่สัญจรไปมาด้วยความเร็วสูงมักเกิดอุบัติเหตุบ่อยครั้ง นอกจากนี้ทางวิ่งขึ้นที่สูงชันและมีความลาดชันมาก รถบรรทุกและรถหนักจึงแล่นได้ช้า ทำให้กีดขวางการสัญจรของรถเร็ว

ปัจจุบันกำลังมีการขยายไหล่ทางถนนช่วงที่อยู่บนภูเขาเพื่อให้มีช่องปีนเขา (Climbing Lane) ของรถหนัก ซึ่งจะช่วยลดปัญหาได้บ้าง และช่วงที่ลงจากภูเขาแล้วไปถึงทางแยกไปอำเภออุ้มผางก็ได้มีการปรับผิวจราจรจากชั้น ๔ เป็นชั้น ๕ (๒ ช่องจราจร ซึ่งมีไหล่ทางกว้างขึ้น) กับช่วงสุดท้ายจากทางแยกดังกล่าวไปยังแม่น้ำเมย (อุทยานบาลท่าสาป) ซึ่งกำลังปรับปรุงเป็นถนน ๔ ช่องจราจร คาดว่าจะทำให้การเดินทางสะดวกและปลอดภัยมากขึ้น

การแก้ไขปัญหาเร่งด่วนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดตาก ประกอบด้วยการพัฒนาและการปรับปรุงทางหลวงหมายเลข ๑๐๘๕ และ ๑๐๙๐ ตลอดเส้นทางจากอำเภออุ้มผางผ่านอำเภอแม่สอดไปอำเภอแม่ระมาดและท่าสองยาง อีกทั้งควรปรับปรุงต่อไปยังอำเภอแม่ละเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอนด้วย ซึ่งจะทำให้การเดินทางผ่านแหล่งท่องเที่ยวหลายแห่งทำได้สะดวกยิ่งขึ้น จากนั้นก็ควรพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่บนเส้นทางที่อยู่มากทั้งประเภทธรรมชาติ โบราณสถาน/ศาสนา และศิลปวัฒนธรรม รวมถึงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Eco Tourism) ที่อำเภออุ้มผาง แม่ระมาดและท่าสองยางด้วย นอกจากนี้ควรเร่งดำเนินการก่อสร้างทางหลวงหมายเลข ๑ ช่วงผ่านตัวเมืองตากให้เสร็จโดยเร็ว ในระยะสั้นควรแก้ไขปัญหาลำน้ำที่กั้นขวางแม่น้ำและหนองน้ำ-รางกุ้ง

ส่วนการแก้ไขปัญหาในระยะปานกลางและระยะยาวจะขึ้นอยู่กับการพัฒนาด้านเมียนมาร์ซึ่งหากเมียนมาร์มีความเป็นสากลมากขึ้นแล้ว ฝ่ายไทยควรเน้นการท่องเที่ยวผ่านแดนให้เป็นเป้าหมายหลักอย่างหนึ่ง ด้วยการทำความตกลงก็มีแหล่งท่องเที่ยวหลายแห่งที่ควรพัฒนาขึ้น เช่น อ่างเก็บน้ำภูมิพล การพัฒนาริมแม่น้ำปิง เพื่อการท่องเที่ยว การปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวทางซีกตะวันตกเพื่อคนไทยเอง และเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวผ่านแดนระหว่างแม่สอดกับเมียวดี รวมถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่อำเภออุ้มผาง แม่ระมาด และท่าสองยาง ให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น

ภาพรวมและปัญหาด้านคนและสังคม :

ในช่วงปี ๒๕๓๓-๒๕๓๙ อัตราการเพิ่มของประชากรในจังหวัดตากสูงเป็นอันดับที่ ๒ (ร้อยละ ๒.๕ ต่อปี) รองจากแม่ฮ่องสอน (ร้อยละ ๖.๔ ต่อปี) ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเป็นเพราะการอพยพเข้ามาของคนไทยจากจังหวัดอื่นและอีกส่วนหนึ่งเป็นเพราะอัตราการเพิ่มขึ้นที่ค่อนข้างสูงของชาวเขาและชนกลุ่มน้อย จังหวัดตากมีอัตราการว่างงานร้อยละ ๓.๘ ในปี ๒๕๓๗ และร้อยละ ๓.๐ ในปี ๒๕๔๐ นับว่าเป็นจังหวัดที่มีอัตราคนว่างงานสูงมากเมื่อเทียบกับจังหวัดอื่นๆ ในภาคเหนือตอนบน ในปี ๒๕๔๐ จังหวัดตากมีประชากรในที่สูงและชนกลุ่มน้อยถึงร้อยละ ๒๓.๙ ของประชากรรวมของจังหวัดซึ่งนับว่าสูงเป็นอันดับที่ ๒ รองจากแม่ฮ่องสอน สำหรับจังหวัดในภาคเหนือตอนบนทั้งหมด แรงงานต่างชาติที่ลักลอบเข้ามาในประเทศไทยในเขตภาคเหนือตอนบน พบว่าแรงงานพม่าที่ผ่านเข้ามาทางจังหวัดตากมากที่สุดซึ่งคาดว่าจะสูงถึง ๖๘๘๖๔ คน และปัจจุบันทำงานอยู่ในพื้นที่การเกษตรและตามโรงงานอุตสาหกรรมเป็นส่วนใหญ่ แรงงานเหล่านี้แม้ว่าจะช่วยทำให้ค่าลงทุนของผู้ประกอบการในสาขานั้นลดลง แต่ก็มีปัญหาตามมามากมายประการ ได้แก่การแย่งงานคนไทยทำ ปัญหาความมั่นคงและปัญหาทางด้านสาธารณสุขอันเกิดจากการที่ชาวพม่าเหล่านั้นนำโรคที่สำคัญเข้ามาด้วย เช่น มาลาเรีย โรคเอดส์และโรคเอดส์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังทำให้เกิดปัญหาด้านความมั่นคงและปัญหาสังคมของจังหวัดตากด้วย

ในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ อัตราส่วนจำนวนนักเรียนต่อครูหนึ่งคนของจังหวัดตากอยู่ในกลุ่มสูงสุด คือ ๑๙:๑ (กลุ่มเดียวกับเชียงรายและแม่ฮ่องสอน) เท่ากับค่าเฉลี่ยคือ ๑๗ คน สำหรับจังหวัดในภาคเหนือตอนบนทั้งหมด ในปี พ.ศ. ๒๕๓๙ ขณะที่ค่าเฉลี่ยของภาคได้ลดลงเป็น อัตราส่วนของจังหวัดตากก็เพิ่มเป็น ๒๐ คน ซึ่งเป็นดัชนีตัวหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าการศึกษาในจังหวัดตากมีสภาพด้อยกว่าจังหวัดอื่นๆ ในภาคเหนือตอนบน

สำหรับอัตราประชากรต่อบุคลากรทางการแพทย์ สำหรับแพทย์และทันตแพทย์ จังหวัดตากอยู่อันดับที่ ๗ จากจังหวัดในภาคเหนือตอนบนทั้งหมด อันดับที่ ๔ สำหรับพยาบาลวิชาชีพอัตราส่วนจำนวนประชากรต่อเตียงคนไข้ในโรงพยาบาลจังหวัดตากอยู่อันดับที่ ๒ ซึ่งนับว่าดีกว่าหลายจังหวัดในภาคเหนือตอนบน อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาโดยรวมตากอยู่ในกลุ่มจังหวัดที่ ๓ หรือกลุ่มสุดท้ายร่วมกับจังหวัดเชียงราย

การแก้ไขปัญหาคมนและสังคมเป็นกระบวนการที่ใช้เวลา สำหรับในระยะสั้นเห็นว่าควรแก้ไขปัญหาระงงานจากประเทศเมียนมาร์ การผลักดันออกไปทั้งหมดจะทำให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจของผู้ประกอบการที่ใช้แรงงานพม่าเป็นอย่างมาก ดังนั้นจึงควรมีการควบคุมมิให้จำนวนมากเกินไปจนกลายเป็นการแย่งงานของคนไทย นอกจากนี้ควรมีการแบ่งเขตของแรงงานเหล่านี้ โดยกำหนดประเภทของสาขาเศรษฐกิจที่ยินยอมให้ชาวพม่าเข้ามาทำงานได้ เช่น สาขาการเกษตรและสาขาอุตสาหกรรมบางประเภท เป็นต้น โดยกำหนดบริเวณและจำนวนไว้ด้วย พร้อมกับทำการติดตามตรวจสอบเพื่อที่จะสามารถเปลี่ยนแปลงพื้นที่ให้เข้ามาอยู่อาศัยและทำงาน สาขาและจำนวนได้ตรงกับความเป็นจริงอยู่เสมอ เพื่อไม่ให้มีจำนวนมากเกินไปหรือเกิดปัญหาความขาดแคลนแรงงาน

ส่วนในระยะปานกลางและระยะยาว ควรจะต้องปรับปรุงด้านการศึกษาและการสาธารณสุขของตากให้ดีขึ้น โดยเฉพาะการแก้ไขปัญหาด้านสาธารณสุขเนื่องจากแรงงานจากเมียนมาร์ (การแก้ไขปัญหานี้ควรทำในระยะเร่งด่วนด้วย) อีกทั้งควรปรับปรุงการวางแผนครอบครัวของชนกลุ่มน้อย และชาวเขาเพื่อลดอัตราการเพิ่มประชากร ซึ่งยังสูงมาก ตลอดจนแก้ไขปัญหาคมนความมั่นคงชายแดนจากการจับปล้น จากกำลังต่างชาติและจากการลักลอบค้ายาเสพติดผ่านแดน

ภาพรวมและปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม :

ตากมีพื้นที่ซึ่งครอบคลุมด้วยป่าไม้สูงสุดของภาคเหนือตอนบนคือร้อยละ ๗๐ ของพื้นที่จังหวัดในปี ๒๕๔๑ นอกจากนี้ตากยังเป็นจังหวัดที่มีศักยภาพที่จะพัฒนาแหล่งน้ำขนาดใหญ่ด้วยการผันน้ำจากกลุ่มแม่น้ำเมยมายังแม่น้ำเจ้าพระยาเหนืออ่างเก็บน้ำภูมิพลอีกด้วย อย่างไรก็ตามการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดใหญ่จะมีปัญหาด้านผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า

ตากมีแหล่งหินอุตสาหกรรมแหล่งใหญ่รองจากเชียงใหม่ ซึ่งสามารถรองรับการขยายตัวของอุตสาหกรรมก่อสร้างของภาคเหนือตอนบนได้อย่างดี แต่การพัฒนาแหล่งหินอุตสาหกรรมจะมีผลกระทบต่อทรัพยากรป่าไม้เช่นกัน นอกจากนี้ตากยังเป็นแหล่งแร่สังกะสีที่ใหญ่ที่สุดของประเทศไทย แต่แหล่งดังกล่าวได้ถูกพัฒนานำมาใช้ไปแล้วส่วนใหญ่จนทำให้ปริมาณสำรองที่เหลืออยู่ไม่เพียงพอที่จะป้อนโรงงานถลุงแร่สังกะสีของบริษัทผาแดงอินดัสตรี

บทที่ ๓

ข้อมูลองค์กร เครือข่ายประชาสังคมจังหวัดตาก¹

หน่วยงาน องค์การสนับสนุนการดำเนินงานองค์กรชุมชนในจังหวัดตาก

๑. สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม (กองทุนชุมชน – SIF)

สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม ได้เปิดรับและให้การสนับสนุนโครงการที่เสนอโดยองค์กรชุมชน ให้องค์กรชุมชนได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเสริมความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน ผ่านโครงการ ๔ ประเภท ได้แก่ การเรียนรู้เพื่อพัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจชุมชน การจัดสวัสดิการและสวัสดิภาพของชุมชน การอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและศิลปวัฒนธรรม และเครือข่ายการเรียนรู้ โดยมีเกณฑ์การพิจารณาโครงการ ๓ ประการคือ ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนที่เสนอขอรับโครงการ กิจกรรมของโครงการ และผู้ได้รับผลประโยชน์ของโครงการ

ขั้นตอนการเสนอโครงการ หลังจากชุมชนได้ปรึกษาหารือร่วมกันว่าจะทำโครงการใดแล้ว ก็ให้เขียนลงแบบฟอร์มที่กองทุนชุมชนกำหนดไว้ ส่งไปยังธนาคารออมสิน สาขาใกล้บ้านทุกสาขา จากนั้นธนาคารออมสินจะส่งโครงการไปยังคณะทำงานกองทุนจังหวัด เพื่อให้คณะทำงานฯ พิจารณาก่อนกรองโครงการ คณะทำงานฯ พิจารณาแล้วหากผ่านเกณฑ์ของกองทุนชุมชน ก็จะส่งเจ้าหน้าที่ลงประเมินโครงการ แล้วส่งโครงการต่อให้แก่คณะกรรมการบริหารกองทุนชุมชนระดับภาค เพื่อทำการอนุมัติต่อไป เมื่ออนุมัติโครงการเรียบร้อยแล้วก็จะส่งเจ้าหน้าที่ลงชุมชนเวียนสัญญาโครงการ รับเงินไปทำกิจกรรมตามที่เสนอ

๒. สำนักงานคณะกรรมการปฏิรูประบบสุขภาพ (สปรส.)

สำหรับจังหวัดตาก แกนหลักสำหรับการดำเนินงานคือ ประชาคมจังหวัดตาก โดย สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดตาก และชมรมเพื่อนตาก ๒๕ เป็นกลไกประสานงาน กิจกรรมหลักที่ดำเนินการคือ การจัดเวทีระดับอำเภอในทุกอำเภอของจังหวัดตาก เนื้อหาการทำเวที ได้แก่ ท่านเป็นเจ้าของสถานือนามัย/รพ. ท่านจะทำอย่างไร ให้บริการเป็นที่ถูกใจของประชาชน , การบริการด้านสุขภาพในฝันของประชาชน , การมีส่วนร่วมในด้านสุขภาพของประชาชนควรเป็นอย่างไร , การพัฒนาภูมิปัญญาไทยในการส่งเสริมสุขภาพ , ประชาชนควรดูแลสุขภาพตนเองอย่างไร , ทุกข์ของประชาชน (ทำไมคนเราจึงเจ็บป่วย , เจ็บป่วยแล้วเราทำอย่างไร , เมื่อเจ็บป่วยแล้วเราต้องการอะไร , บริการสุขภาพในปัจจุบัน เป็นอย่างไร , บริการสุขภาพในอนาคต ควรเป็นอย่างไร , ทำอย่างไรเราจึงจะไม่เจ็บป่วย)

¹ ข้อมูลในบทนี้เป็นการศึกษาข้อมูลกลุ่ม องค์กร เครือข่ายองค์กรชุมชน และหน่วยงาน/องค์กรที่สนับสนุนการทำงานของกลุ่ม องค์กร เครือข่ายองค์กรชุมชน ภายในจังหวัดตาก ซึ่งได้ศึกษาในระยะเวลาที่ค่อนข้างจำกัด ข้อมูลที่ได้จึงยังไม่สมบูรณ์นัก ด้วยเงื่อนไขเวลาและอื่น ๆ จึงเป็นการศึกษาข้อมูลเพียงจังหวัดตากฝั่งตะวันออก ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอสามเงา อำเภอบ้านตาก และกิ่งอำเภอวังเจ้า

๓. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ปปส.)

ให้การสนับสนุนองค์กรและเครือข่ายองค์กรชาวบ้านเพื่อป้องกันและแก้ปัญหาเสพติดในชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชนที่ดำเนินการได้แก่ เครือข่ายอาสาพัฒนาเมืองตาก , เครือข่ายชาวไทยภูเขา , สโมสรเยาวชน แกนหลักประสานคือ คุณลำพูน มนูญิล

บุคคลจิตสาธารณะ กลุ่ม องค์กร เครือข่ายองค์กรชุมชนจังหวัดตาก

๑. บุคคลจิตสาธารณะ

- พระอาจารย์เกียรติศักดิ์ กิตติภทโท เป็นชาวจังหวัดตากโดยกำเนิด ปัจจุบันจำพรรษาอยู่ ณ วัดศรีโสดา ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ มีความประสงค์จะกลับมาทำงานที่บ้านเกิดเมืองนอน มีส่วนร่วมในการหนุนช่วยองค์กร เครือข่ายองค์กร หลายกลุ่ม ระยะเวลาเข้าร่วมเวทีเรียนรู้ของประชาชนตากบ่อยครั้ง ให้ข้อเสนอแนะสำหรับการดำเนินงานเพื่อหนุนช่วยองค์กรภาคประชาชนให้มีความเข้มแข็ง เป็นผู้เผยแพร่ความคิดที่จะให้ชาวบ้านใช้กระบวนการวิจัยเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน

- พระอาจารย์สมศักดิ์ สิริจันโท มีภูมิลำเนาอยู่ทางภาคอีสาน ปัจจุบันเป็นพระธรรมจาริกประจำอาศรมฯ ดอยมูเซอ และเป็นผู้ประสานงานเครือข่ายพระธรรมจาริกจังหวัดตาก มีส่วนผลักดันให้เกิดโครงการสวัสดิการชุมชนเร่งด่วนสำหรับพี่น้องชาวเขา ภายในอาศรมฯ มีโครงการ/กิจกรรมที่เป็นประโยชน์สำหรับเยาวชน/คนยากไร้ มากมาย เช่น การเปิดชั้นเรียนสามเณรสำหรับเยาวชนชาวเขาที่ยากไร้ , โครงการสโมสรเยาวชน เป็นต้น

- คุณอุตร ตันติสุนทร เป็น ส.ว.จังหวัดตากและเป็นประธานประชาคมจังหวัดตาก รวมทั้งเป็นที่ปรึกษาให้ประชาชนตาก ทำให้ประชาชนตากทำงานเคลื่อนไหวด้านต่าง ๆ ได้สะดวกและได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานมากขึ้น

- อาจารย์เสนอ ทองคำ เป็นคนจังหวัดตากโดยกำเนิด ตำแหน่งปัจจุบันเป็นผู้อำนวยการศูนย์บริการการศึกษาณโรงเรียนอำเภอเมืองตาก และเป็นประธานคณะกรรมการประชาชนตาก เป็นผู้กว้างขวางคนหนึ่งของจังหวัดตาก มีลูกศิษย์ลูกหามากมาย มีใจที่จะทำงานสาธารณะเพื่อเมืองตาก พร้อมทั้งจะเลือกอำนวยการให้ใช้เงื่อนไขที่มีอยู่ของ คบอ.เมืองตาก เช่น ห้องประชุม , คุรุอาสา กศน., น.ร.กศน. เป็นต้น เพื่อช่วยเหลืองานสร้างความเข้มแข็งให้ภาคประชาชน

- คุณลำพูน มนูญิล เป็นนักพัฒนาองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) ทำงานในองค์กร สหประชาชาติ สำนักงานอยู่ที่คลองเตย กรุงเทพฯ ภูมิลำเนาปัจจุบันอยู่จังหวัดตาก เป็นบุคคลค่อนข้างสำคัญสำหรับการเคลื่อนไหวเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ภาคประชาชน เป็นผู้ผลักดันให้เกิดประชาคมจังหวัดตาก ประชาชาวตาก อยู่เบื้องหลังการจัดตั้งเครือข่ายองค์กรชุมชนหลายเครือข่าย เช่น เครือข่ายอาสาพัฒนาเมืองตาก เครือข่ายชุมชนเมือง เป็นต้น คุณลำพูน เป็นบุคคลสำคัญในคณะกรรมการกองทุนชุมชนจังหวัดตาก ที่พยายามผลักดันให้เกิดโครงการที่เป็นประโยชน์สำหรับองค์กรชุมชนหลายโครงการ นอกจากนั้นยังเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (ค่อนข้าง